

4. Административное право: учебник / [под ред. Л.Л. Попова]. – М.: Юристъ, 2005. – 703 с.
5. Бахрах Д.Н. Административное право: учебник / Д.Н. Бахрах. – М.: Бек, 1996. – 355 с.
6. Адміністративне право України: [навчальний посібник] / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, Г.Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 216 с.
7. Колпаков В.К. Адміністративне право України: [підручник] / Валерий Костянтинович Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 736 с.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон УРСР від 07.11.1984 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=80731-10>.
9. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України: Указ Президента України від 08.04.2011 р. № 410/2011 (з наступними змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=410%2F2011>.
10. Лемягова Д.Є. Законодавча база реалізації державної молодіжної політики в Україні: сучасний стан та пропозиції щодо вдосконалення / Д.Є. Лемягова // Влада. Людина. Закон. – 2006. – № 10. – С. 54-58.
11. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=810%2F98>.

УДК 347.44: 336.713 (477)

ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ ФОРМИ ТА ЗМІСТУ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ (ДЕПОЗИТУ)

Біда М.А., к.ю.н., голова

Святошинський районний суд м. Києва

Досліджуються ключові питання щодо встановлення оптимальної форми та змісту договору банківського вкладу (депозиту). Акцентується увага на проблемах визначення письмової форми договору банківського вкладу та вказується на доцільність посилення її ефективності. Конкретизуються істотні умови договору банківського вкладу (депозиту).

Ключові слова: договір банківського вкладу (депозиту), форма договору банківського вкладу (депозиту), зміст договору банківського вкладу (депозиту), істотні умови договору банківського вкладу (депозиту).

Біда М.А. НЕКОТОРЫЕ ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ПО УСТАНОВЛЕНИЮ ФОРМЫ И СОДЕРЖАНИЮ ДОГОВОРА БАНКОВСКОГО ВКЛАДА (ДЕПОЗИТА) / Святошинский районный суд г. Киева, Украина

Исследуются ключевые вопросы установления оптимальной формы и содержания договора банковского вклада (депозита). Акцентируется внимание на проблемах определения письменной формы договора банковского вклада и указывается на необходимость усиления ее эффективности. Конкретизированы существенные условия договора банковского вклада (депозита).

Ключевые слова: договор банковского вклада (депозита), форма договора банковского вклада (депозита), содержание договора банковского вклада (депозита), существенные условия договора банковского вклада (депозита).

Bida M.A. SOME LEGAL ASPECTS ON ESTABLISHMENT OF FORM AND MAINTENANCE OF AGREEMENT OF BANK DEPOSIT (DEPOSIT) / Svyatoshin district court of city of Kiev, Ukraine
Studied key issues to establish the optimal form and content of the treaty bank (deposit). The attention on the problems of determining the form of a written contract of bank deposit and indicates the feasibility of increasing its efficiency. Specified essential terms of the treaty bank (deposit).

Key words: contract deposit (deposit), form the contract of deposit (deposit), meaning the treaty bank (deposit), the essential terms of the contract deposit(deposit).

Для визначення специфіки кожного цивільно-правового правочину важливе значення має його форма та зміст, адже зазначені особливості дозволяють більш повно уявити сутність договору, його предмет та об'єкт, специфічне правове положення його сторін, тобто зміст їх цивільної правосуб'єктності, обсяг прав та обов'язків. Зрештою, форма та зміст договору мають юридичне значення при визначенні його чинності. Недотримання умови щодо форми договору може як правовий наслідок тягти визнання його недійсним.

Слід зауважити, що форма правочину (договору банківського вкладу (депозиту) – це спосіб вираження волі осіб, які беруть у ньому участь, який передбачає можливість вияву волі (волевиявлення) в письмовій формі (простій чи з нотаріальним посвідченням). У простій письмовій формі правочин можна вчинити шляхом складання певного документа (договору банківського вкладу (депозиту), підписаного особами, які беруть участь у правочині. Правочин також може бути вчинений (продовжений) шляхом обміну листами, телеграмами тощо, підписаними особами, які їх надсилають.

У юридичній літературі підкреслюється, що правочин вважається вчиненим у письмовій формі з нотаріальним посвідченням, коли укладений документ завірений державним або приватним нотаріусом, а в місцях, де нема нотаріусу, іншою посадовою особою, уповноваженою законом вчиняти нотаріальні угоди (ст.40 Закону України «Про нотаріат») [1, 135]. Між тим, проблема вибору оптимальної форми договору банківського вкладу (депозиту) потребує змістовного законодавчого закріплення, оскільки вона не завжди відповідає інтересам сторін договору банківського вкладу (депозиту). Недостатньо чітко законодавчо вирішені питання і щодо змісту цього договору.

Метою даної наукової статті є науково-теоретичне дослідження окремих правових аспектів щодо встановлення оптимальної форми та змісту договору банківського вкладу (депозиту).

В юридичній літературі окремі аспекти цієї проблематики знайшли своє відображення в працях провідних учених-юристів, зокрема: І.А. Безклубого, В.А. Брагінського, С.М. Братуся, Є.А. Васильєва, А.С. Довгерта, Єфімової, Є. В. Карманова, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця, Є.А. Павлодського, О.А. Підпригори, О.А. Пушкіна, В.М. Самойленко, С.В. Сарбаша, М.М. Сібільова, І.В. Спасібо-Фатєєвої, В.В. Спіжова та інших дослідників. Тим не менше, в умовах сьогодення питання правового регулювання форми та змісту договору банківського вкладу (депозиту) залишаються вкрай актуальними.

Згідно зі ст.205 ЦК України правочин може вчинятися усно або в письмовій формі. Сторони мають право обирати форму правочину, якщо інше не встановлено законом. При цьому, правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо воля сторін виражена за допомогою телетайпного, електронного або іншого технічного засобу зв'язку. Правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо він підписаний його стороною (сторонами) [2].

Таким чином, письмова форма правочину має таке юридичне значення: а) дозволяє чітко зафіксувати факт волевиявлення сторін до його укладення; б) визначити предмет договору, права та обов'язки сторін; в) визначити дію правочину; г) визначити юридичну відповідальність сторін; г) визначити межі юридичної чинності правочину.

Відповідно до ст.1059 ЦК України договір банківського вкладу укладається в письмовій формі. При цьому письмова форма договору банківського вкладу вважається додержаною, якщо внесення грошової суми підтверджено договором банківського вкладу з видачею ощадної книжки або сертифіката чи іншого документа, що відповідає вимогам, встановленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту.

Отже, за загальним правилом договір банківського вкладу укладають письмово. При цьому слід вказати, що законодавець уточнює, що письмову форму може підтверджувати один із таких правових документів, як: договір банківського вкладу, ощадна книжка, ощадний сертифікат, інший документ, що відповідає вимогам і звичаям ділового обігу.

З правової точки зору, для укладення договору банківського вкладу фізична особа повинна пред'явити документ, що посвідчує особу, тобто паспорт або документ, що його замінює (наприклад, посвідчення водія) та довідку про присвоєння ідентифікаційного податкового

номера (коду). Неповнолітні особи пред'являють свідоцтво про народження та довідку із зразком свого підпису, видану навчальним закладом, де вона навчається, або картку із зразком підпису [3, 41]. Якщо договір банківського вкладу укладається неповнолітньою особою в присутності одного з батьків, тоді останній повинен пред'явити свій паспорт та свідоцтво про народження неповнолітньої дитини-вкладника.

Банк не має права відмовити від укладення договору банківського вкладу (депозиту), якщо йому не заборонено, або не дозволено приймати вклади. Беручи до уваги публічність депозитного договору з фізичною особою, надання переваги укладання депозитного договору з іншою особою є незаконним. У цьому випадку вкладник може звертатися до суду з позовом про захист своїх прав. Банк може встановлювати різні ставки в залежності від строку дії договору банківського вкладу, умов повернення, нарахування відсотків, тощо, але необґрунтовано відмовлятися від укладення депозитного договору з фізичною особою він не може. Те ж саме стосується і укладення договору банківського вкладу (депозиту) з юридичною особою на умовах, оголошених публічно.

Принагідно відзначити, що укладення договору банківського вкладу відбувається шляхом відкриття депозитного (вкладного) рахунку. Виходячи із зазначеного, видається доцільним зупинитись на процедурно-правових питаннях укладення договору банківського вкладу (депозиту): по-перше, установи банків відкривають вкладні (депозитні) рахунки юридичним особам та їх відокремленим підрозділам [4, 48]; по-друге, підставою для відкриття рахунку для фізичної особи: паспорт громадянина України, для неповнолітніх, яким не виповнилося 16 років, свідоцтво про народження. Чинним законодавством передбачено особливості пред'явлення документів, як посвідчують особу для фізичних осіб – нерезидентів; по-третє, у разі відкриття вкладного рахунку фізичними особами в договорі на підставі відповідного документа податкового органу вказується ідентифікаційний номер фізичної особи – платника податку; по-четверте, договір може бути укладений або шляхом складання одного документа у двох примірниках, або шляхом видання вкладнику ощадної книжки або депозитного сертифікату, або іншого документа, який відповідає вимогам, передбаченим законом для таких документів і відповідно до застосовуваної в банківській практиці правил ділового обороту; по-п'яте, на підтвердження укладення договору банківського вкладу (депозиту) власнику рахунку видається вкладний документ; по-шосте, договір банківського вкладу може бути оформлений ощадним (депозитним) сертифікатом або у іншій формі відповідно до закону.

З огляду на вищезазначене, можна констатувати, що письмова форма договору банківського вкладу (депозиту) – визначена на підставі Цивільного кодексу України форма закріплення умов договору банківського вкладу (депозиту) в письмовому документі або ж іншому документі відповідно до закону.

Отже, ознаки письмової форми договору банківського вкладу (депозиту) є наступні: а) письмова форма договору банківського вкладу (депозиту) визначається в ЦК України; б) передбачає закріплення цивільних прав, обов'язків та юридичної відповідальності сторін в окремому письмовому документі, що оформляється, як правило, у двох примірниках; в) закон передбачає інші форми договору банківського вкладу (депозиту) (наприклад, видача ощадної книжки або сертифіката чи іншого документа, що відповідає вимогам, встановленим законом іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту).

Серед принципів особливостей, які відображають специфіку цивільно-правового договору є його зміст. Насамперед, варто констатувати, що сутність категорії «зміст цивільно-правового договору» в юридичній літературі трактується неоднозначно. Так, по-перше, окремі вчені розглядають зміст цивільно-правового договору через призму прав та обов'язків сторін, які визначаються в його умовах [5, 302]. По-друге, достатньо поширеною серед вчених є точка зору, за якою зміст цивільно-правового договору являє собою систему суб'єктивних прав та юридичних обов'язків сторін [6, 588].

Принагідно зазначити, що умови договору банківського вкладу (депозиту) впливають із змісту положень ЦК України. У ст.1058 цього Кодексу встановлено, що договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та

проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором. Відтак, можна констатувати, що за змістом цієї статті, умови договору банківського вкладу (депозиту): а) передбачають систему цивільних прав та обов'язків банку; б) систему цивільних прав та обов'язків вкладника. Саме такий підхід видається, слухним для загальноцивілістичного розуміння істотних та факультативних умов договору банківського вкладу (депозиту).

Отже, слідуючи логіці цивільного законодавства, буде доречним підкреслити, що законодавець виділяє як істотні умови, прямо названі такими, так і істотні умови, що є необхідними для договорів даного виду. Тому, досліджуючи сутність істотних умов договору банківського вкладу (депозиту), слід виходити із того, що це умови необхідні для того, щоб договір вважався укладеним. Як правило, закон визначає лише коло таких умов, з послідуєчим їх визначенням у самому договорі. Адже, якщо сторони цивільно-правового договору досягли згоди щодо погодження усіх його істотних умов від вважатиметься таким, що укладений та може набувати юридичної чинності. Тому, без погодження істотних умов, договір вважатиметься не укладеним.

Дещо складно погодитися із думкою О.С. Іоффе, що «немає необхідності включати звичні умови в договір, бо вони сформульовані в законі чи інших нормативних актах а випадкові умови ж можуть виникнути і набути юридичної дії тільки в тому випадку, якщо вони будуть включені в сам договір» [7, 28]. Поділ умов на звичайні та випадкові є дещо штучним, оскільки за такою логікою, істотні умови є звичайні так як передбачені цивільним законодавством України. У юридичній літературі підкреслюється, для того, щоб договір вважався укладеним, сторони у належній формі повинні досягнути згоди з усіх істотних його умов. Істотні умови поділено на чотири групи: умови про предмет; умови, що визначені законом як істотні; умови, які є необхідними для договорів даного виду; умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди [8, 442]. Цілком справедливою є теза авторів, що серед істотних умов будь-якого договору закон конкретно називає лише предмет договору (майно, майнові права, інформація, результат інтелектуальної діяльності тощо). Без визначення предмету, важко уявити сутність договору, неможливо визнати обсяг цивільних прав та обов'язків його сторін. Для характеристики істотних умов договору також юридичне значення мають умови названі такими за законом.

Слід зазначити, що зміст договору банківського вкладу (депозиту) визначено законодавчо У ст.6 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», договір банківського вкладу має містити: назву договору, назву, адресу та реквізити банку; прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи-вкладника, адресу або найменування, місцезнаходження юридичної особи-вкладника; найменування фінансової операції – надання вкладу (депозиту); суму вкладу, вид вкладу; строк дії договору; порядок зміни і припинення дії договору; права та обов'язки сторін; відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору; інші умови, визначені законодавством та згодою сторін; підписи сторін, а в разі відкриття вкладного рахунка фізичній особі (резиденту) – ідентифікаційний номер фізичної особи – платника податку. Ідентифікаційний код може бути відсутній у договорі за передбачених законодавством підстав, що були зазначені вище [9]. Не зважаючи у цілому на позитивну оцінку цієї норми, слід зауважити, що із її змісту неясно які умови є істотні, а які факультативні.

Отже, досліджуючи зміст договору банківського вкладу (депозиту), варто звернути увагу на такі істотні умови. По-перше, домовленість про предмет договору банківського вкладу (депозиту). Необхідно зазначити, що цей договір укладається з метою передачі банку певних грошових коштів. За змістом ст.1058 ЦК України банк зобов'язаний прийняти від вкладника або іншої особи на його користь грошову суму (банківський вклад). При цьому, зважаючи на те, що договір банківського вкладу (депозиту) укладається не лише стосовно банківського вкладу, а й нарахованих на нього процентів, то видається слухним віднести до його предмету: а) грошову суму (банківський вклад); б) нараховані проценти відповідно до договору. По-друге, домовленість про проценти на банківський вклад. Ця умова договору банківського вкладу (депозиту) обумовлено його оплатним характером, що проявляється у обов'язку банку виплатити на користь вкладника не лише банківський вклад, а й проценти на нього. Необхідно відзначити, що розмір проценту має погоджуватись сторонами під час укладення договору. При

цьому, при встановленні такої умови, юридичне значення має не лише розмір процентів, а також періодичність та строки їх виплати. Виходячи із науково-теоретичного аналізу положень ст.1061 ЦК України, видається дискусійним положення щодо права банку змінювати проценти, які укладаються на вимогу та у випадках передбачених законом. Таке положення, створює підґрунтя для зловживань зі сторони банків. Більш коректним було б визначити, право банку змінювати процент на банківський вклад, виключно за згодою із вкладником. Також не може забезпечити належну стабільність домовленості про проценти, положення ст.1062 ЦК України, у якому передбачено, що банк повинен інформувати вкладника про зменшення розміру процентів за вкладами на вимогу. Натомість, неясно яким саме чином буде проінформований вкладник про такі зміни.

По-третє, домовленість про умови повернення банківського вкладу (депозиту) та нарахованих процентів. Слід констатувати, що за змістом ст.1058 ЦК України, сторони банківського вкладу (депозиту) мають погодити умову про повернення банківського вкладу та процентів на нього. Адже, за даним договором, банківський вклад має повертатись на першу вимогу та на умовах повернення вкладу зі впливом встановленого договором строку, на інших умовах, не заборонених законом. Тому, у договорі банківського вкладу (депозиту) має бути визначено як і коли банк повертає вкладникові банківський вклад та нараховані проценти на нього. У зв'язку із цим, не обґрунтовано видається підхід В.А. Белова, що начебто умова про термін договору банківського вкладу (депозиту) є суттєвою тільки для договорів, вкладниками за якими є юридичні особи [10, 290–291]. Більш логічнішою є думка Л.Г. Єфімова, який вважає, що строк є істотною умовою будь-якого договору банківського вкладу (депозиту), оскільки він, на її думку, завжди визначається або конкретно датою, або періодом часу, подією чи моментом вимоги [11, 17]. У контексті даного дослідження видається коректним, законодавчо закріпити загальні засади повернення банком банківського вкладу та нарахованих на нього процентів. Слід відзначити, що у ЦК України не зазначено максимальної суми, що може бути внесена на депозитний рахунок вкладником.

По-четверте, домовленість про строк дії договору банківського вкладу (депозиту). Із сутності попередньої істотної умови даного договору впливає його строковий характер. Законодавець встановлюючи, у ст.1058 ЦК України «одна сторона (банк) зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором», покладає на сторін даного договору обов'язок погодити умову про строк його дії. Оскільки ні ЦК України, ні інші акти цивільного законодавства не визначають строку дії договору банківського вкладу (депозиту), сторони визначають його самостійно. На практиці такий термін може складати від одного місяця до одного року.

Також систему істотних умов договору банківського вкладу (депозиту) доповнюють ті умови, які ініціюються хоча б однією із його сторін, як це передбачено у частині другій ст.638 ЦК України.

Отже, істотними умовами договору банківського вкладу (депозиту) є: домовленість про предмет договору банківського вкладу (депозиту) (грошову суму); домовленість про розмір процентів за банківським вкладом (депозитом); домовленість про строк дії договору банківського вкладу (депозиту); домовленість про умови повернення банківського вкладу (депозиту) та проценти нараховані на нього; домовленість про відповідальність банку, у разі невиконання чи несвоєчасного виконання своїх зобов'язань.

У зв'язку із цим, доцільним вбачається викласти статтю 1058 ЦК України у такій редакції:

«Стаття 1058-1. Зміст договору банківського вкладу (депозиту)

1. Істотними умовами договору банківського вкладу (депозиту) є:

- 1) домовленість про предмет договору банківського вкладу (депозиту) (грошову суму)
- 2) домовленість про розмір процентів за банківським вкладом (депозитом);
- 3) домовленість про строк дії договору банківського вкладу (депозиту);
- 4) домовленість про умови повернення банківського вкладу (депозиту) та проценти нараховані на нього;

- 5) домовленість про відповідальність банку, у разі невиконання чи несвочасного виконання своїх зобов'язань.
2. Сторони договору банківського вкладу (депозиту) можуть ініціювати і інші умови відповідно до ст.638 ЦК України. Якщо щодо таких умов досягнуто згоди, вони є обов'язковими для сторін договору банківського вкладу (депозиту)».

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / За заг. ред. Є.О. Харитоновна, О.І. Харитоновної, Н.Ю. Голубевої. – К: «Правова єдність», – 2008 – 740 с.
2. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 29 лют. 2012 р.: – К.: Паливода А.В., 2012. – 380 с.
3. Кредит. Позика. Банківський вклад / Л.М.Горбунова, С.В. Богачов, І.Ф. Іванчук, Д.С. Йора; М-во юстиції України. – К.: ТОВ «Поліграф-Експрес. – 2006. – 41 с. – С. 29.
4. Огієнко В.І. Система гарантування депозитів фізичних осіб в Україні / За наук. ред. Т.С. Смовженко; Нац. банк України. Львів. банк. ін-т. – Львів, 2006. – С. 48-52.
5. Цивільне право України: підруч.: у 2 т.: Т. 1 / за заг. ред. Ч.Н. Азімова, С.Н. Приступи, В.М. Ігнатенка. – Х.: Право, 2000. – 719 с.
6. Гражданское право: учеб.: в 3 т.: Т. 1 / отв. ред. А.П. Сергеев, Ю.К. Толстой. – Изд. 6-е, перераб. и доп. / Н.Д. Егоров, И.В. Елисеев и др.; – М.: ТК „Велби”, Проспект, 2004. – 776 с.
7. Иоффе О.С. Обязательное право: учеб. / О.С. Иоффе. – М.: „Юрид. лит.”, 1975. – 880 с.
8. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комен. / за ред. А.С. Довггерта, Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. – К.: Істина. 2004. – 928 с.
9. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. // Голос України. – 22.08.2001. – № 150.
10. Белов В.А. Банковское право России: теория, законодательство, практика: учеб. пос. / В.А. Белов. – М.: ЮрИнформ, 2000. – 395 с.
11. Ефимова Л.Г. Банковские сделки. Комментарий законодательства и арбитражной практики: учеб. пос. / Л.Г. Ефимова. – М.: Юрид. фирма „Контракт”, „ИНФРА-М”, 2000. – 320 с.

УДК 342: 332.142.6: 504.064

АДМИНИСТРАТИВНЫЕ СПОРЫ В ОБЛАСТИ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ И СУДЕБНЫЕ СПОСОБЫ ИХ РАЗРЕШЕНИЯ⁴

Волков А.М., к.ю.н., доцент, Заслуженный работник высшей школы РФ
Лютягина Е.А., к.ю.н., ст. преподаватель

Российский университет дружбы народов

В статье приведен анализ судебных способов разрешения административных споров в области природопользования и даются предложения по их совершенствованию.

Ключевые слова: способы разрешения административных споров; административное законодательство; совершенствование законодательства, административные правонарушения; административная ответственность; конфликты; судебные способы разрешения споров; природопользование.

⁴ Статья написана с использованием СПС «КонсультантПлюс».